

Szczecin, dn. 20 maja 2025 r.

prof. dr hab. Agata Zawiszewska-Semeniuk

Instytut Literatury i Nowych Mediów

Uniwersytet Szczeciński

prof. UAM dr hab. Waldemar Segiet

Przewodniczący Rady Naukowej Dyscypliny Pedagogika

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Rada Naukowa Dyscypliny Pedagogika

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Pauliny Dawid zatytułowanej:

Życie oraz działalność społeczno-pedagogiczna Romany Pachuckiej (1886–1964)

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Pauliny Dawid powstała na prośbę Rady Dyscypliny Naukowej Pedagogika Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, w oparciu o przepisy Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U. z 2018 r. poz. 1668 z późn. zm.) oraz na podstawie Uchwały nr 133/2020/2021 Senatu Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu z dnia 28 czerwca 2021 r. (z późn. zm.).

Przedstawiona do recenzji dysertacja mgr Pauliny Dawid, napisana pod kierunkiem prof. UAM dr hab. Edyty Głowackiej-Sobiech, to monografia naukowa o charakterze interdyscyplinarnego studium biograficznego Romany Pachuckiej – polskiej nauczycielki, działaczki ruchu oświatowego i emancypacyjnego, publicystki i pisarki, aktywnej w 1. połowie XX wieku, której życie oraz dorobek intelektualny i organizacyjny nie został do tej pory opracowany w sposób systematyczny na gruncie badań pedagogicznych, historycznych, prasoznawczych i literaturoznawczych.

Rozprawa poświęcona Romanie Pachuckiej liczy 263 strony znormalizowanego maszynopisu i została skomponowana zgodnie z dobrymi praktykami naukowymi. Ma strukturę klarowną: podział na cztery główne części oraz zasób prezentowanych w nich treści są prawidłowe, zgodne z klasycznym modelem narracyjnym „od ogółu do szczegółu” (tu: od kontekstu politycznego i społecznego, w jakim funkcjonowała polska szkoła od końca XIX wieku do połowy XX stulecia, poprzez informacje o rozwoju edukacji kobiet w tym okresie, aż po studium przypadku, czyli biografię Romany Pachuckiej jako jednej z współtwórczyń nowoczesnej polskiej szkoły, i świadectwa jej wpływu wychowawczego); tytuły i śródtytuły rozdziałów – adekwatne do ich zawartości merytorycznej; tok wywodu – logiczny; język wywodu – poprawny, obiektywny, precyzyjny. Proporcje objętościowe kolejnych części są prawidłowe, adekwatne do ich zawartości merytorycznej i znaczenia dla celów założonych przez Doktorantkę. *Wstęp* i *Zakończenie* stanowią syntetyczną klamrę całości rozważań. Bibliografia, zgodna z zasadami obowiązującymi w publikacjach naukowych, zawiera najważniejsze opracowania dotyczące historii teorii i praktyk pedagogicznych, rozwoju polskiego systemu oświaty (w tym dziewcząt), dziejów kobiet w Polsce, a także interdyscyplinarnych metod i narzędzi ich badania.

We *Wstępie* do dysertacji (s. 3–11) mgr Paulina Dawid jasno określa jej – zaznaczony już w tytule – przedmiot, a mianowicie „życie oraz działalność społeczno-pedagogiczną Romany Pachuckiej” (s. 3); cel badawczy, czyli „zrekonstruowanie drogi edukacyjnej i ramy [jej – przyp. A.Z.-S.] działalności społecznej [...] w latach 1886–1964 oraz [...] określenie jej wpływu na wychowanie i rozwój dziewcząt, z którymi pracowała” (s. 3). Zapowiada przy tym zwrócenie szczególnej uwagi w przebiegu pracy zawodowej Pachuckiej na „prekursorskie tendencje” w jej „momentami rewolucyjnej działalności” (s. 3), ukazanej w kontekście czynników politycznych, ekonomicznych i społecznych wpływających na możliwości i aspiracje edukacyjne dziewcząt i kobiet od końca XIX do połowy XX wieku. Tak zaprojektowany cel został przez Doktorantkę osiągnięty dzięki

wykorzystaniu (w kolejnych częściach dysertacji) metod i narzędzi badawczych usytuowanych na styku takich dyscyplin, jak pedagogika, historia czy literaturoznawstwo (m.in. metoda biograficzna, badania nad mechanizmami pamięci indywidualnej i zbiorowej, historia mówiona, analiza źródeł piśmiennych, analiza zawartości prasy, analiza literatury pięknej i literatury dokumentu osobistego). Wyniki tych interdyscyplinarnych badań złożyły się na monograficzną „biografię edukacyjną”, rozpatrującą postać Pachuckiej „w kategoriach *role model* (wzoru do naśladowania)” i sprawdzającej społeczny rezonans tego wzoru na podstawie opowieści jej uczennic (s. 5).

Cel naukowy zaprojektowany mgr Paulinę Dawid jest w pełni uzasadniony skąpom stanem badań nad spuścizną Romany Pachuckiej, który jednakże nie został wydzielony i omówiony we *Wstępie* jako jego osobna całość myślowa – a szkoda. Zebranie, choćby w jednym akapicie, informacji o najważniejszych wzmiankach dotyczących Romany Rachuckiej rozproszonych w literaturze przedmiotu, pozwoliłoby Doktorantce podsumować dotychczasowe ustalenia i zapowiedzieć własny wkład do wiedzy o podjętym problemie – innymi słowy pozwoliłoby zbudować most między badaniami prowadzonymi na początku XX wieku przez Jerzego Hulewicza a własnymi odkryciami dokonanymi niemal sto lat później, na początku XXI wieku.

W Części I. pt. *Edukacja kobiet w kontekście realiów oświatowych, społecznych, politycznych i kulturowych* (s. 12–36) mgr Paulina Dawid proponowała wartościową syntezę o procesie poszerzania praw edukacyjnych kobiet, a zarazem o rodzajach wpływów kobiet na rozwój oświaty na ziemiach polskich pod zaborami, w dwudziestoleciu międzywojennym, podczas II wojny światowej i tuż po jej zakończeniu. Na wysoką ocenę zasługują takie cechy tej części rozważań, jak umiejętność syntetycznego wykładu o skomplikowanych politycznie, ekonomicznie i społecznie uwarunkowań edukacji żeńskiej oraz głęboka świadomość znaczenia źródeł i umiejętność ich krytycznej analizy.

Dyskusyjna natomiast wydaje się kolejność przymiotników w tytule Części I., która nie oddaje rzeczywistej hierarchii czy kolejności elementów kształtujących rzeczywistość i wpływających na system oświaty w omawianych przez Doktorantkę epokach historycznych – odbija się to na układzie treści. Tak się bowiem złożyło na ziemiach polskich, tak działał tu „duch Dziejów”,

że zarówno pod zaborami i po odzyskaniu niepodległości, jak też podczas obu wojen światowych, a zwłaszcza po zakończeniu drugiej z nich, to polityka kształtowała system edukacji, a nie na odwrót. Pewien niedosyt pozostawia także zbyt może pobieżne omówienie systemu szkolnictwa zawodowego kobiet i roli instytucji wyznaniowych, szczególnie Kościoła katolickiego, w kształceniu i wychowaniu dziewcząt, jednak dla zrozumienia późniejszej drogi zawodowej Romany Pachuckiej informacje te nie są niezbędne (choć pozwoliłyby domknąć całościowy obraz warunków edukacji kobiecej w omawianych okresach historycznych).

Część I. dysertacji przygotowuje niezbędny kontekst dla Części II. pt. *Biografia Romany Pachuckiej (1886–1964)* – to wersja tytułu rozdziału znajdująca się w *Spisie treści* na s. 1; *Romana Pachucka (1886–1964)* – to wersja tytułu znajdująca się wewnątrz dysertacji na s. 37. Doktorantka rekonstruuje tu przebieg życia prywatnego, drogę edukacji, ścieżkę kariery w zawodzie nauczycielskim, dorobek organizacyjny, redaktorski, publicystyczny i literacki jednej z ważniejszych przedstawicielek laickiego, postępowego skrzydła polskiego środowiska nauczycielskiego, która w 1. połowie XX wieku dokonywała autorskiego przekładu teorii Nowego Wychowania na świadomie indywidualizowane praktyki szkolne (s. 37–111). Znaczącym osiągnięciem mgr Pauliny Dawid jest ukazanie Romany Pachuckiej jako postaci reprezentatywnej dla całej generacji „Siłaczek”: nauczycielek-patriotek-obywatelek-emancypantek, będących zarazem wytworem, jak i motorem nowoczesnych procesów modernizacyjnych, które przyspieszyły na ziemiach polskich na przełomie XIX i XX wieku. Co trzeba podkreślić, rekonstrukcja biografii Romany Pachuckiej możliwa była dzięki rzetelnej pracy dokumentacyjnej, przede wszystkim dzięki żmudnym acz bardzo owocnym kwerendum w archiwach instytucjonalnych i prywatnych. Pozyskany z nich materiał (reprodukcje fotografii, korespondencji prywatnej, dokumentów wytworzonych przez różne instytucje itp.), został włączony do dysertacji, stanowiąc cenne uzupełnienie jej narracji głównej.

Część II. dysertacji posiada wszakże miejsca domagające się uzupełnienia czy też dodatkowego ukontekstowania, przede wszystkim tam, gdzie Doktorantka informuje o zainteresowaniach Romany Pachuckiej konkretnymi nurtami Nowego Wychowania, głównie systemem

daltońskim. Warto byłoby więc poświęcić więcej uwagi temu nurtowi, który zyskiwał w Polsce popularność od lat 20. XX wieku, m.in. dzięki działalności pedagogicznej i popularyzatorskiej Henryka Rowida – jego *System daltoński w szkole powszechnej* miał 3 wydania (1927, 1929, 1933), a najbardziej znaną nauczycielką-dyrektorką wdrażającą ten system w „trudnych” szkołach była Jadwiga Młodowska.

Ponadto warto by podjąć próbę odpowiedzi na pytanie, jakie były punkty styeczne między koncepcją Polaka-obywatela i programem wychowawczym obozu sanacji, czyli modelem wychowania państwowego a systemem daltońskim – nie wszystkie przecież nowatorskie nurty pedagogiczne międzywojnia zyskiwały jednakową akceptację Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, szczególnie w latach 30. XX wieku po tzw. „reformie jędrzejewiczowskiej”, a autonomia ideologiczna i organizacyjna dyrektorów szkół była przez cały okres międzywojenny mocno reglamentowana. Informacje o zawartości czasopisma „Młodzieńczy Lot”, podane w Części III. dysertacji, wskazują, że Romana Pachucka umiejętnie łączyła metody Helen Parkhurst z narzuconym przez organy państwa oficjalnym kultem Marszałka Józefa Piłsudskiego. Obu modelom edukacyjnym i wychowawczym było zatem po drodze.

Osobna kwestia, nasuwająca się podczas lektury Części III., to genderowe sprofilowanie sanacyjnego wzorca osobowego Polaka-obywatela: takie osoby, jak Romana Pachucka, mające doświadczenie działalności sufrażystowskiej w przedwojennym Związku Równouprawnienia Kobiet Polskich, miały rzadkie – charakterologiczne, temperamentalne, intelektualne i zawodowe – dane, by umiejętnie „przekładać” wzorzec napisany przez mężczyzn i dla mężczyzn na wzorzec osobowy dla kobiet. Wzięcie pod uwagę tego aspektu pozwoliłoby zbudować Doktorantce meta-narrację o recepcji idei wychowawczych Romany Pachuckiej przez kilka pokoleń jej uczennic i wychowanic, których wypowiedzi zebrała w Części IV.

System daltoński był na tyle ważny dla Romany Pachuckiej, że w jego ramach opracowała wskazówki metodyczne do nauczania języka polskiego. Polonistycy jako jej specjalizacji oraz autorskim metodom nauczaniu języka ojczystego można by – moim zdaniem – także poświęcić nieco więcej uwagi w dysertacji, ponieważ to właśnie ten przedmiot stanowił przez całe życie jej Bohaterki fundament jej pracy zawodowej. Interesujący w tym kontekście jest fakt, że wskazówki metodyczne spisane w jej *Pamiętnikach* zostały pominięte przez Jerzego Hulewicza, gdy w latach 50. XX wieku opracowywał do druku ich tom I. W ten sposób badacze historii metodyk szczegółowych nadal nie mają pełnej wiedzy o wkładzie Romany Pachuckiej w rozwój metodyki nauczania języka polskiego w okresie międzywojennym.

We wspomnianej już Części III. pt. *Działalność publicystyczna i społeczno-edukacyjna Romany Pachuckiej* Doktorantka zbiera i omawia spuściznę pisarską – autobiograficzną, publicystyczną i literacką – oraz działalność redaktorską swojej Bohaterki. Składają się na nią dwa tomy *Pamiętników* (powstałe po II wojnie, z których tylko pierwszy został opublikowany pod koniec lat 50. XX wieku); artykuły prasowe z okresu sprzed 1914 roku i z lat międzywojennych, o tematyce emancypacyjnej i pedagogicznej opublikowane na łamach: periodyku feministycznego „Ster”, magazynu tygodniowego dla kobiet „Bluszcz”, a także czasopism środowisk nauczycielskich „Dziecko”, „Muzeum”, „Przegląd Humanistyczny” (o szerszym audytorium niż nauczyciele) oraz „Wychowanie w domu i w szkole”; broszura *Na marginesie problemów szkoły średniej* (z połowy lat 30. XX wieku); powieść *Górnym szlakiem. Kartki z życia kobiety* (1912). Ponadto do dorobku Romany Pachuckiej należy czasopismo Gminy Szkolnej Gimnazjum Żeńskiego im. E.Sczanieckiej w Łodzi „Młodzieńczy Lot”, składające się na ciekawą pejzaż międzywojennych periodyków szkolnych.

Ta część dysertacji jest bardzo cenna z powodów dokumentacyjnych, uzmysławia bowiem, jak zróżnicowana genologicznie i problemowo była twórczość Romany Pachuckiej, jak silnie związana była z jednej strony z nurtami emancypacyjnymi i pedagogicznymi, z drugiej zaś – z nurtami literackimi. Aktywność pisarska kobiet na przełomie XIX i XX wieku postrzegano przecież jako kolejny etap emancypacji, po zdobyciu przez nie dostępu do edukacji średniej i wyższej, rynku pracy, twórczości artystycznej i oryginalnej działalności intelektualnej, a wreszcie praw obywatelskich. Terminowanie bohaterki dysertacji w Związku Równouprawnienia Kobiet Polskich, który do 1914 roku prowadził różne kursy i szkoły elementarne dla dziewcząt, prowadził Czytelnię dla Kobiet i wydawał „Ster”, z którym Romana Pachucka ściśle współpracowała – zaowocowało po 1918 roku jej odwagą organizacyjną i sprawnością pióra, służącego dobru kolejnych szkół, w których nauczwała lub którymi kierowała.

Podczas lektury tej części dysertacji nasunęły mi się dwie uwagi. Pierwsza odnosi się do decyzji Doktorantki, by materiał publicystyczny i literacki dokładnie streszczać i wizualizować w formie tabel, opatrzonych krótkimi charakterystykami narracyjnymi. Sądzę, że większy pożytek dla historyków oświaty, prasy czy kobiet, przyniosłoby opracowanie klasycznej antologii tekstów Romany Pachuckiej oraz bibliografii zawartości czasopisma „Młodzieńczy Lot” i dołączenie ich do dysertacji jako aneksu. Pozwoliłoby to mgr Paulinie Dawid na inne sproblematyzowanie zagadnień poruszanych przez jej Bohaterkę w tekstach należących do różnych gatunków piśmienictwa, pogłębienie obserwacji dotyczących ich poetyki i pragmatyki, np. zaprojektowanych w nich sytuacji komunikacyjnych, stosowanych zabiegów retorycznych, cech indywidualnego idiomu językowego, inspiracji modami literackimi itd. Na przykład, jeśli idzie o wpływ mód literackich, to w powieści *Górnym szlakiem* widoczny jest wyraźnie schemat fabularny popularnych wśród inteligencji postępowej w Młodej Polsce *Ludzi bezdomni* Stefana Żeromskiego. Motywacje ideowe działań bohaterów w utworach Żeromskiego i Pachuckiej są wprawdzie odmienne, lecz konsekwencje egzystencjalne i społeczne ich wierności wybranym wartościom są podobne.

Druga uwaga dotyczy braku odniesień do spuścizny intelektualnej i piśmiennej innych nauczycielek-emancypantek tego samego okresu, które Romana Pachucka знаła i współpracowała z nimi, m.in. w Związku Równouprawnienia Kobiet Polskich (np. Teodora Męczkowska, Izabela Moszczeńska-Rzepecka, Helena Witkowska). Wzięcie pod lupę choćby jednego, konkretnego zagadnienia, np. stosunku do pąjdocentryzmu Ellen Key tłumaczonej i popularyzowanej przez Moszczeńską, a zadawanej Pachuckiej do lektury na studiach we Lwowie, pozwoliłoby przyjrzeć się bliżej wewnętrznemu zróżnicowaniu poglądów kobiet tworzących postępowy ruch nauczycielski I. połowy XX wieku.

Część IV. i ostatnią dysertacji poświęciła mgr Paulina Dawid rekonstrukcji i analizie form pamięci o Romanie Pachuckiej jako nauczycielce, wychowawczyni, dyrektorce placówek oświatowych i działaczce społecznej (dokumenty instytucjonalne, kroniki szkolne, relacje mówione osób, które ją znały itp.), a także opisowi rodzaju i siły wpływu na ludzi jej hierarchii wartości i metod nauczania. Doktorantka wskazała, że pamięć o Bohaterce jej narracji ma charakter hybrydyczny, ponieważ funkcjonuje nie tylko w oficjalnych narracjach edukacyjnych, np. artykułach naukowych czy kronikach szkolnych, lecz także w prywatnych, intymnych świadectwach jej uczennic. Z hybrydycznością sprzężona jest ambivalencja, a co najmniej – niejednoznaczność ocen postaci i zachowań Romany

Pachuckiej jako człowieka, kobiety, nauczycielki, działaczki. Rewersem głodu wiedzy, etosu pracy, stawiania sobie i innym ambitnych celów oraz determinacji w dążeniu do ich realizacji, wysokich ideałów i surowych zasad moralnych, nieustającej troski o dobre warunki nauki dla podopiecznych i dobre warunki zatrudnienia dla współpracowników, były często oschłość emocjonalna, kosztowność w obcowaniu z ludźmi, trudności w akceptacji różnych form sprzeciwu czy młodzieńczych potrzeb dotyczących uczestnictwa w bardziej przyziemnych i towarzyskich przyjemnościach życia. Postawa Romany Pachuckiej jako jednej z wielu emancypantek-członkiń świeckiego zakonu nauki i pracy w 1. połowie XX wieku, wzbudzała opór już wśród jej rówieśniczek, o czym zresztą otwarcie pisała w swoich *Pamiętnikach*, a co potwierdziła ich recenzentka Stefania Podhorska-Okołów.

Trzeba w tym miejscu podkreślić i wysoko ocenić osobisty wkład Doktorantki nie tylko w tworzenie nowoczesnej wiedzy o Romanie Pachuckiej, lecz także w odnawianie i utrwalanie pamięci o niej poprzez włączanie się do aktywności wspólnot lokalnych i ich dokumentowanie (zbieranie wywiadów z uczennicami Romany Pachuckiej i innymi osobami, które ją znały; uczestniczenie w uroczystościach organizowanych w IV LO im. E. Szczanieckiej w Łodzi, którą kierowała Romana Pachucka; odnalezienie i odnowienie nagrobka Romany Pachuckiej na cmentarzu w Ozorkowie itp.).

Pytanie, jakie zrodziła we mnie lektura tej części pracy doktorskiej, dotyczy materiałów, które mogłyby dodatkowo skomplikować powyższy obraz. Brzmi ono: czy istnieją jakieś dokumenty dotyczące Romany Pachuckiej wytworzone przez służby inwigilujące obywateli państwa polskiego po 1945 roku (np. zdeponowane w Instytucie Pamięci Narodowej)? O tym, że Bohalterka dysertacji nie wzbudzała zaufania we władzach oświatowych po zakończeniu II wojny światowej i mogła być ofiarą środowiskowych szykan, świadczy stosunkowo szybko – i jak wynika z dysertacji: niespodziewane dla Romany Pachuckiej – odsunięcie jej od nauczania i pełnienia funkcji kierowniczych.

Uwagi merytoryczne do nowatorskiej, dobrze udokumentowanej i potrzebnej dysertacji mgr Pauliny Dawid, sformułowałam już w komentarzach do poszczególnych części. Mają one raczej charakter pytań stawianych z ciekawości poznawczej czy sugestii czynionych z myślą o uzupełnieniu opowieści o Romanie Pachuckiej, gdyby jej Autorka miała zamiar udostępnić wyniki swoich badań szerszemu gronu czytelników w postaci książki.

Uwagi kompozycyjne, edytorskie, językowe i bibliograficzne, czynione z obowiązku recenzenckiego, zostaną najpewniej usunięte na etapie ewentualnej wydawniczej redakcji i korekty, dlatego ich lekturę proponuję pominąć podczas oficjalnej części publicznej obrony doktoratu.

Uwaga kompozycyjna to sugestia, by *Część III*, prezentującą dorobek publicystyczny i literacki Romany Pachuckiej przekształcić w antologię i bibliografię zawartości „Młodzieńczego Lotu” oraz uczynić z nich aneks do książki, gdyby takowa miała być wydana. Książka miałaby wówczas trzy części: wstęp z informacjami o Romanie Pachuckiej, antologię jej tekstów, bibliografię zawartości, co odpowiadałoby potrzebom badaczy reprezentujących różne dyscypliny naukowe.

Uwaga edytorska odnosi się do konieczności ujednolicenia zapisu tytułu *Części II* i uspoźnienia go ze *Spisem treści*.

Uwaga językowa odnosi się do konieczności poprawy nielicznych literówek; uporządkowania interpunkcji w zdaniach wielokrotnie złożonych podrzędnie, szczególnie z imiesłowowymi równoważnikami zdań; ujednolicenia pisowni czasopism i organizacji; modernizacji pisowni tekstów cytowanych z wydań międzywojennych (zgodnie z obecnie obowiązującymi normami), co podniesie wartość edukacyjną monografii i uczyni ją bardziej przyjazną dla odbiorców nieakademickich.

Uwaga bibliograficzna dotyczy uwzględnienia m.in. monografii: B. Czajeczka, „*Z domu w szeroki świat*”. *Droga kobiet do niezależności w zaborze austriackim w latach 1890–1914*, Kraków 1990; K. Dormus, *Problematyka wychowawczo-oświatowa w prasie kobiecej zaboru austriackiego w latach 1826–1918*, Warszawa 2006; R. Bednarz-Grzybek, *Emancypantka i patriotka. Wizerunek kobiety przełomu XIX i XX wieku w czasopiśmie Królestwa Polskiego*, Lublin 2010. Warto także poszerzyć bibliografię (i uwzględnić ją w narracji głównej) o bogatą literaturę dotyczącą statusu nauczycielek na ziemiach polskich od końca XIX wieku do połowy XX stulecia.

Podsumowując: przedstawioną do recenzji dysertację mgr Pauliny Dawid pt. *Życie oraz działalność społeczno-pedagogiczna Romany Pachuckiej (1886–1964)* uważam za opracowanie wypełniające dotkliwą lukę badawczą, rzetelne, interesujące i inspirujące do dalszych badań nad wzorotwórczymi biografiami wybitnych nauczycielek polskich, których dojrzała aktywność pedagogiczna, społeczna i pisarska przypadła na burzliwą 1. połowę XX wieku.

Stwierdzam zatem, że **recenzowana rozprawa doktorska** mgr Pauliny Dawid **spełnia warunki określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce**, a mianowicie:

jest to „praca pisemna, [...] monografia naukowa” (art. 187 ust. 3), która „prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie [...] oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej” (art. 187 ust. 1), a jej „przedmiotem [...] jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego” (art. 187 ust. 2)

i wnioskuję do Rady Naukowej Dyscypliny Pedagogika Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu o dopuszczenie mgr Pauliny Dawid do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Agata Zawieruska - Kuciel